

Chápanie identity ľudskej osoby na podklade súčasných interpretov Tomáša Akvinského

Peter Volek

Princípom identity ľudskej osoby v diele Tomáša Akvinského sa zaoberali už viacerí autori. Mnohí autori to pritom riešili vo viacerých kontextoch: niektorí si všímali aj problém zmŕtvychvstania.¹ Práve vieroučné chápanie zmŕtvychvstania tej istej ľudskej osoby si vyžaduje vhodné filozofické vysvetlenie princípu identity ľudskej osoby, ktorý má zaručiť, že zmŕtvychvstálý človek bude identický s pozemským človekom. V tomto článku sa budem snažiť o predstavenie problému identity ľudskej osoby na podklade súčasných interpretov Tomáša Akvinského. Hlavný problém spočíva v tom, či možno chápať ľudskú dušu oddelenú po smrti od tela ako osobu. Jeho riešenie závisí od toho, ako sa chápe ľudská osoba. Najprv si budem všímať texty Tomáša Akvinského venované tejto problematike, pričom ich predstavím pomocou vlastnej grafickej schémy. Potom si budem všímať názory súčasných interpretov Tomáša Akvinského pri vysvetľovaní princípu identity osoby. Nakoniec budem skúmať, či je oddelená duša po smrti osobou, alebo ňou nie je, a hľadať dôvody pre jedno alebo pre druhé riešenie.

1. TEXTY TOMÁŠA AKVINSKÉHO

Najprv si všimnem, ako tento problém rieši Tomáš Akvinský vo svojich dielach. Už vo svojom ranom filozofickom diele *O princípoch prírody* (*De principiis naturae*) sa podrobne zaoberá týmto problémom. V ňom rozlišuje štyri druhy identity: numerickú, druhovú, rodovú a analógie. Najviac nás bude zaujímať numerická identita, pretože tá sa týka indivíduí a tým aj ľudskej osoby. Tomáš Akvinský spoločne pre všetky tieto druhy identity tvrdí, že identita a rozdiel toho, čo z princípov matérie a formy

¹ Významní autori k tejto téme sú spomenutí neskôr v tomto článku.

vychádza, spočíva na identite a rozdiel týchto princípov.² Numerická identita spočíva v identite dvoch indivíduí označených rozličnými menami alebo vlastným menom a ostentatívnym gestom. Ako príklad uvádza Sokrata a tohto človeka, pričom poukazuje na Sokrata.³ Aj numerická identita sa podľa názoru Tomáša Akvinského z tohto diela má zakladať na identite princípov, čiže matérie a formy.⁴ Pritom ide o matériu a formu indivíduí. To vidieť na rozdiel od druhej identity, kde sú druhy identické na základe identity druhových princípov, čiže neoznačenej matérie (*materia non signata*) a formy.⁵

Ak chceme skúmať princípy identity ľudskej osoby počas jej pozemského života i po smrti, musíme tento život rozdeliť na určité fázy. Pozemský život môžeme ohraničiť základnými hranicami: narodením a smrťou. Označme časový okamih osoby pri narodení ako O_1 a časový okamih osoby pri smrti ako O_2 . Po smrti človeka podľa Tomáša Akvinského v určitý čas jestvuje iba oddelená duša. Na označenie tohto stavu použijem O_3 ako označenie určitého časového okamihu v určitom časovom úseku, v ktorom sa duša nachádza bez tela. Pri vzkriesení duša dostane nové telo v časovom okamihu O_4 . Pri vzkriesení má ísť o numericky toho istého človeka, čiže tej istej ľudskej osoby, ako ňou bola počas pozemského života.

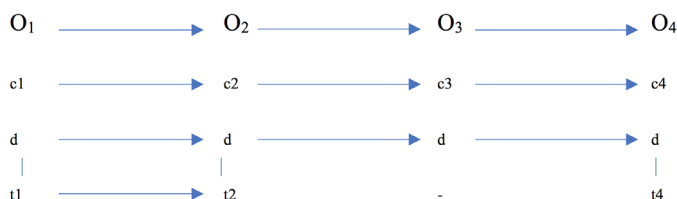
Schematicky to vyjadrím v nasledovnej schéme č. 1, kde c_1 – c_4 označujú časové okamihy 1–4, d označuje dušu a t_1 , t_2 a t_4 označuje telo v časových okamihoch O_1 , O_2 a O_4 :

² „Sciendum est etiam quod loquendo de principiis intrinsicis, scilicet materia et forma, secundum conuenientiam principiorum et differentiam est conuenientia et differentia principiorum.“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *De principiis naturae* (= DPN), in *Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita*, Tomus XLIII, Roma: Editori di San Tommaso, 1976, § 6, 1–5.

³ „Quedam enim sunt idem numero, sicut Sortes et ‘hic homo’ demonstrato Sorte...“ (DPN § 6, 5–6).

⁴ „Eorum igitur quae sunt idem numero, forma et materia sunt idem numero, ut Tullii et Ciceronis...“ (DPN § 6, 63–64) K chápaniu matérie u Tomáša Akvinského v súvislosti s princípom individuácie porov. David SVOBODA, „Princíp individuácie materiálných jsoúcen v díle Tomáše Akvinského,“ *Studia theologica* 12, č. 1 (2010): 21–37; Petr SLOVÁČEK, „Esence materiálných jsoúcen v kontextu psychologie u Tomáše Akvinského,“ *Filozofia* 69, č. 9 (2014): 765–776.

⁵ „... eorum autem quae sunt idem in specie, diuersa numero, etiam materia et forma non est eadem numero sed specie, sicut Sortis et Platonis.“ (DPN § 6, 65–67) „In definitione autem hominis ponitur materia non signata...“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *De ente et essentia* (= *De ente*), in *Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita*, Tomus XLIII, Roma: Editori di San Tommaso, 1976, cap. 2.

To, že ľudská duša po smrti sa oddelí od tela a pokračuje vo svojej existencii, Tomáš Akvinský tvrdí na viacerých miestach.⁶ Vysvetľuje to tým, že duši zostáva bytie, ktorá ona dáva počas pozemského života aj telu.⁷ Ľudská duša je forma tela a je nemateriálna. Keď je nemateriálna, tak je aj nesmrteľná, čiže neporušiteľná, lebo sa nemôže rozpadnúť na časti, lebo ich nemá. Ľudská duša je teda neporušiteľná.⁸ Je zároveň zameraná na spojenie s telom.⁹ Oddelená duša nie je osobou v plnom zmysle slova.¹⁰ Tým myslí, že nie je úplnou substanciou, že nemá úplnú

⁶ Porov. napr. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa theologiae* (= *STh*), in *Sancti Thomae Aquinatis doctoris angelici Opera omnia iussu impensaue Leonis XIII P. M. edita*, Tomus IV–XII, Romae: Ex Typographia Polyglotta S. C. De Propaganda Fide, 1888–1906, *STh* I, q. 29, a. 1, ad 5; *STh* I, q. 75, a. 4, ad 2; Wolfgang KLUXEN, „Anima separata und Personsein bei Thomas von Aquin“, in *Thomas von Aquino, Interpretation und Rezeption, Studien und Texte*, ed. Willehad Paul Eckert, Mainz: Matthias Grünewald Verlag, 1974, s. 96–116; Markus SCHULZE, *Leibhaft und unsterblich. Zur Schau der Seele in der Anthropologie und Theologie des Hl. Thomas von Aquin*, Freiburg/Schweiz: Universitätsverlag, 1992, s. 154–169; Patrick TONER, „St. Thomas Aquinas on Death and the Separated Soul“, *Pacific Philosophical Quarterly* 91, č. 4 (2010): 587–599; Patrick TONER, „St. Thomas Aquinas on Gappy Existence“, *Analytic Philosophy* 56, č. 1 (2015): 94–110.

⁷ „Ad quintum dicendum quod anima illud esse in quo ipsa subsistit, communicat materiae corporali, ex qua et anima intellectiva fit unum, ita quod illud esse quod est totius compositi, est etiam ipsius animae. Quod non accidit in aliis formis, quae non sunt subsistentes. Et propter hoc anima humana remanet in suo esse, destructo corpore: non autem aliae formae.“ *STh* I, q. 76, a. 1, ad 5.

⁸ „... necesse est dicere animam humanam, quam dicimus intellectivum principium, esse incorruptibilem.“ *STh* I, q. 75, a. 6, c. Porov. *STh* I, q. 75, a. 1, c, *STh* I, q. 75, a. 5, c. „

⁹ „... anima ex natura suae essentiae habet quod sit corpori unibilis...“ *STh* I, q. 75, a. 7, ad 3.

¹⁰ Oddelená duša podľa Tomáša Akvinského nie je osobou, lebo nie je individuálnou substanciou čiže hypostázou alebo prvou substanciou: „Ad quintum dicendum quod anima est pars humanae speciei: et ideo, licet sit separata, quia tamen retinet naturam unibilitatis, non potest dici substantia individua quae est hypostasis vel substantia prima; sicut nec manus, nec quaecumque alia partium hominis. Et sic non competit ei neque definitio personae, neque nomen.“ *STh* I, q. 29, a. 1, ad 5. Oddelená duša je totiž iba časťou ľudskej prirodzenosti: „Alia est opinio Aristotelis quam omnes moder-

prirodzenosť podľa svojho druhu.¹¹ Po smrti sa telo rozpadne na elementy a samotná príroda ho nedokáže vzkriesiť k životu, iba Boh.¹² Numerickú identitu vzkrieseného človeka s pozemským zabezpečujú podľa Tomáša Akvinského numerická identita jeho metafyzických princípov, matérie a formy.¹³ Esenciu materiálnej substancie tvorí kompozitum matérie a formy.¹⁴ Matéria a forma sú teda esenciálne princípy identity človeka. Esenciálnym princípom identity ľudskej duše je esencia racionálnej duše, ktorá zjednocuje aj zmyslovú dušu.¹⁵ Boh je zdrojom bytia ľudskej duše.¹⁶ Duša človeka nie je celým človekom, je iba jeho časťou.¹⁷

ni sequuntur, quod anima unitur corpori sicut forma materiae: unde anima est pars humanae naturae, et non natura quaedam per se: et quia ratio partis contrariatur rationi personae, ut dictum est, ideo anima separata non potest dici persona: quia quamvis separata non sit pars actu, tamen habet naturam ut sit pars.“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *In Sententiarum* (= *Sent.*), in *Opera omnia*, ed. R. Busa S.I., vol. 1, text podľa ed. Parmensis, Stuttgart – Bad Canstatt: Frommann – Holzboog, 1980, I. 3, d. 5, q. 3, a. 2, c; TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Questiones disputatae De potentia* (= *De potentia*), in *Sancti Thomae Aquinatis Questiones disputatae*, Tomus II, Taurini – Romae: ed. Marietti, 1953, q. 9, a. 2, ad 14.

¹¹ „Ad secundum dicendum quod non quaelibet substantia particularis est hypostasis vel persona: sed quae habet completam naturam speciei. Unde manus vel pes non potest dici hypostasis vel persona. Et similiter nec anima, cum sit pars speciei humanae.“ *STh* I, q. 75, a. 4, ad 2.

¹² „Cum igitur homines per mortem corrumpantur, ipsumque corpus hominis usque ad prima elementa resolvatur: non videtur quod idem numero homo possit reparari ad vitam. ... Quamvis igitur operatione naturae hoc fieri non possit, ut corpus corruptum reparetur ad vitam, tamen virtute divina id fieri potest.“ TOMÁŠ AKVINSKÝ *Summa contra gentiles* (= SCG), in *Sancti Thomae Aquinatis doctoris angelici Opera omnia iussu Leonis XIII P. M.*, Tomus 13–15, Romae: Typis Ricardo Garroni, 1918–1930, I. 4, cap. 80–81.

¹³ „Quod vero secundo obiicitur, impedire non potest quin homo idem numero resurgere possit. Nullum enim principiorum essentialium hominis per mortem omnino cedit in nihilum: nam anima rationalis, quae est hominis forma, manet post mortem, ut superius est ostensum; materia etiam manet, quae tali formae fuit subiecta, sub dimensionibus eisdem ex quibus habebat ut esset individualis materia. Ex coniunctione igitur eiusdem animae numero ad eandem materiam numero, homo reparabitur.“ SCG I. 4, cap. 81.

¹⁴ „... nomen essentie in substantiis compositis significat id quod ex materia et forma compositum est.“ (*De ente*, cap. 2)

¹⁵ „Nam in homine eadem est essentia animae sensibilis et rationalis. Unde nihil prohibet hominem resurgentem esse idem animal numero. Ad hoc enim quod aliquid sit idem numero, sufficit quod principia essentialia sint eadem numero.“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Quaestio disputata De anima* (= *De anima*), in *Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita*, Tomus XXIV/1, Roma: Commissio Leonina; Paris: Éditions Du Cerf, 1996, a. 19, ad 5.

¹⁶ „Sicut igitur esse animae est a Deo sicut a principio activo, et in corpore sicut in materia, nec tamen esse animae perit pereunte corpore...“ *De anima*, a. 1, ad 2.

¹⁷ „... anima Abrahae non est, proprie loquendo, ipse Abraham, sed est pars ejus...“ *Sent.*

Vzkriesenie človeka z mŕtvych nedokáže zabezpečiť príroda se svojimi zákonmi, preto aj numerickú identitu vzkrieseného človeka dokáže zabezpečiť iba Boh svojou mocou.¹⁸ Nedokáže to teda sama príroda, presahuje to jej schopnosti, ani forma ako metafyzický princíp na vyjadrenie činnosti ľudskej duše. Udeje sa to cez bytie, ktoré si duša uchová aj po smrti a ktorým Boh vzkriesi k novému životu aj matériu. Forma môže byť určená aj zameraním na určitú matériu. Tým sa určí, formou akej matérie je.¹⁹ Táto zameranosť znamená aj primeranosť, ktorá duši zostane aj po odlúčení sa z tela.²⁰ Pre ľudskú dušu je prirodzené byť spojenej s telom²¹ a je proti jej prirodzenosti byť oddelenej od tela.²² Vzkriesenie sa uskutoční z numericky tej istej formy a numericky tej istej matérie.²³ Aj po smrti zostanú z človeka metafyzické princípy formy a matérie. Forma zostane pretrvávajúť v duši, ktorá subsistuje a teda žije ďalej. Aj matéria, ktorá bola podriadená forme, zostane pod takými istými rozmermi, ktoré ju robia schopnými byť individuálnou matériou.²⁴ Identita matérie

l. 4, d. 43, q. 1, a. 1, qc. 1, ad 2. „... anima autem cum sit pars corporis hominis, non est totus homo, et anima mea non est ego...” TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Super primam Epistolam ad Corinthios lectura*, in Sancti Thomae Aquinatis *Super Epistolas S. Pauli lectura*, Tomus I, Romae – Taurini: Ed. Marietti, 1953, cap. 15, lectio 2.

¹⁸ „Cum igitur corpus humanum per mortem substantialiter corrumpatur, non potest operatione naturae idem numero reparari. Cum igitur hoc exigit resurrectionis ratio, ut ostensum est, consequens fit quod resurrectio hominum non fiet per actionem naturae, ut quidam posuerunt, post multa annorum curricula redeuntibus corporibus ad eundem situm, rursus eosdem numero homines redire; sed resurgentium reparatio sola uirtute diuina fiet.” TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Compendium theologiae* (= CT), in *Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita*, Tomus XLII, Roma: Editori di San Tommaso, 1979, l. 1, cap. 154.

¹⁹ „... hoc quod habet esse, efficitur actu existens. ... Unde non sic determinatur esse per aliud sicut potentia per actum, sed magis sicut actus per potentiam. Nam et in definitione formarum ponuntur propriae materiae loco differentiae, sicut cum dicitur quod anima est actus corporis physici organici. Et per hunc modum, hoc esse ab illo esse distinguitur, in quantum est talis vel talis naturae.” *De potentia*, q. 7, a. 2, ad 9.

²⁰ „... haec enim anima est commensurata huic corpori et non illi, illa autem alii, et sic de omnibus. Huiusmodi autem commensurationes remanent in animabus etiam pereuntibus corporibus: sicut et ipsae earum substantiae manent, quasi a corporibus secundum esse non dependentes.” SCG, l. 2, cap. 80.

²¹ „... naturale sit animae corpori esse unitam...” CT, cap. 152.

²² „... anima corpori naturaliter unitur: est enim secundum suam essentiam corporis forma. Est igitur contra naturam animae absque corpore esse.” SCG, l. 4, cap. 79.

²³ „Ex coniunctione igitur eiusdem animae numero ad eandem materiam numero, homo reparabitur.” SCG, l. 4, cap. 81.

²⁴ „... impedire non potest quin homo idem numero resurgere possit. Nullum enim principiorum essentialium hominis per mortem omnino cedit in nihilum: nam anima

neznamená rovnaké množstvo, lebo aj to sa mení počas pozemského života: iné je u dieťaťa, iné u dospelého, iné u starca. U vzkrieseného človeka bude toľko, koľko stačí na doplnenie potrebnej kvantity.²⁵ Potrebnú kvantitu určuje najdokonalejšia miera, ktorú si Tomáš Akvinský predstavuje, že to je najdokonalejší vek, a tým je 32 alebo 33 rokov.²⁶

2. INTERPRETÁCIE TEXTOV TOMÁŠA AKVINSKÉHO

2.1 Princíp identity ľudskej osoby

Tieto a ďalšie texty Tomáša Akvinského k identite ľudskej osoby vysvetľujú viacerí autori rozlične. Pri hľadaní princípu identity ľudskej osoby (PrIO) v náuke Tomáša Akvinského niektorí ho nachádzajú v bytí vo význame aktu existencie.²⁷ Iní zastávajú názor, že ako PrIO treba považovať u Tomáša Akvinského formu,²⁸ esenciálne metafyzické princípy

rationalis, quae est hominis forma, manet post mortem, ut superius est ostensum; materia etiam manet, quae tali formae fuit subiecta, sub dimensionibus eisdem ex quibus habebat ut esset individualis materia. Ex coniunctione igitur eiusdem animae numero ad eandem materiam numero, homo reparabitur.“ SCG, I. 4, cap. 81. Chápem to tak, že látka tela sa po smrti stáva látkou mŕtvol, tá sa rozkladá, ale stále má určité rozmery, teda ostane pod takými istými rozmermi, ktoré ju robia schopnou byť individuálnou látkou. Ide o označenú látku (*materia signata*), o čom píšem bližšie v kap. 3.1.

²⁵ „Sic igitur non requiritur ad hoc quod resurgat homo numero idem, quod quicquid fuit materialiter in eo secundum totum tempus vitae suae resumatur: sed tantum ex eo quantum sufficit ad complementum debitae quantitatis...“ SCG, I. 4, cap. 81.

²⁶ „... omnes resurgent in aetate perfecta, idest triginta trium vel duorum annorum. Cuius ratio est, quia qui nondum pervenerunt ad hoc, non habent aetatem perfectam, et senes hanc iam amiserunt: et ideo iuvenibus et pueris addetur quod deest, senibus vero restituetur.“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *In Symbolum Apostolorum*, in *Opera omnia*, ed. R. Busa S.I., vol. 6, Stuttgart – Bad Canstatt: Frommann – Holzboog, 1980, s. 11.

²⁷ Porov. Jorge J. E. GRACIA, „Numerical Continuity in Material Substances: The Principle of Identity in Thomistic Metaphysics,“ *Southwestern Journal of Philosophy* 10 (1979): 73–92; Christina VAN DYKE, „Human identity, immanent causal relations, and the principle of non-repeatability: Thomas Aquinas on the bodily resurrection,“ *Religious Studies* 43 (2007): 373–394.

²⁸ Porov. Eleonore STUMP, „Non-Cartesian Substance Dualism and Materialism Without Reductionism,“ *Faith and Philosophy* 12 (1995): 505–531; Eleonore STUMP, „Resurrection, Reassembly, and Reconstitution: Aquinas on the Soul,“ in *Die menschliche Seele? Brauchen wir einen Dualismus?*, ed. Bruno Niederbacher – Edmund Runggaldier, Heusenstamm: Ontos, 2006, s. 153–174; Robert PASNAU, *Thomas Aquinas on Human Nature*,

osoby (tela a duše) a Božej moci,²⁹ ľudskú racionálnu dušu.³⁰ Podľa Bernarda J. Cantensa sú správne názory Graciu (bytie ako akt existencie) aj Stumpovej (forma).³¹ Silas Langley zastáva názor, že podľa Tomáša Akvinského sú dve možné chápania PrIO, materiálna kontinuita ako aj forma.³² Christopher Martin zastáva názor, že v náuke Tomáša Akvinského nemá význam (*senseless*) hovoriť o identite medzi ľudskou bytosťou a oddelenou dušou. Podľa Christophera Martina Tomáš Akvinský nepoužíval pojem identity osoby.³³

Keď sa pozrieme na texty Tomáša Akvinského, na prvý pohľad nie je ľahké dať ich dohromady a vytvoriť si z nich ucelený názor na riešenie tohto problému. To, že Tomáš Akvinský nehľadal priamo princíp identity ľudskej osoby, neznamená, že sa nemožno pokúsiť hľadať tento princíp. Na rozdiel od Christophera Martina si nemyslím, že by táto otázka nemala význam. Numerickú identitu ľudskej osoby zabezpečia numerická identita matérie a formy. Po smrti človeka sa telo rozkladá, mení sa jeho zloženie. Tomáš Akvinský chápal pod vplyvom Empedokla

Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 393; Jason EBERL, „The Metaphysics of Resurrection: Issues of identity in Aquinas,” *Proceedings of the American Catholic Philosophical Quarterly* 74 (2001): 215–230; Bruno NIEDERBACHER, „The Same Body Again? Thomas Aquinas on the Numerical Identity of the Resurrected Body,” in *Personal Identity and the Resurrection: How Do We Survive Our Death?*, ed. Georg Gasser, Farnham – Burlington, VT: Ashgate, 2010, s. 145–159.

²⁹ Porov. John KEAREY, „Saint Thomas on Death, Resurrection, and Personal Identity,” *Angelicum* 69 (1992): 2–22.

³⁰ Porov. Fernando VIDAL, „Brains, Bodies, Selves, and Science: Anthropologies of Identity and the Resurrection of the Bodies,” *Critical Inquiry* 28, č. 4 (2002): 946; John FINNIS, „The Thing I am’: Personal Identity in Aquinas and Shakespeare,” *Social Philosophy and Policy* 22, č. 2 (2005): 250–282. Finnis v tomto článku rozoberá štyri druhy identity osoby v náuke Tomáša Akvinského podľa jeho štyroch poriadkov a tým aj metód vedeckého skúmania zo začiatku jeho komentára k Nikomachovej etike: ontologického, epistemologického, vôľového a technického, porov. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Sententia libri Ethicorum*, in *Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita*, Tomus XLVII/1, Romae: Ad Sanctae Sabinae, 1969, l. 1, lect. 1, Nr. 1. Avšak ontologický poriadok a jeho princíp identity určuje princíp existencie osoby, preto sa sústredím len na jeho princíp identity v ontologickom poriadku, a tým je podľa Tomáša Akvinského ľudská racionálna duša.

³¹ Porov. Bernardo J. CANTENS, „A Solution to the Problem of Personal Identity in the Metaphysics of Thomas Aquinas,” *Proceedings of the American Catholic Philosophical Quarterly* 75 (2002): 121–134.

³² Porov. Silas LANGLEY, „Aquinas, Resurrection, and Material Continuity,” *Proceedings of the American Catholic Philosophical Quarterly* 74 (2001): 135–147.

³³ Porov. Christopher MARTIN, „Is there identity of person between a living human being and a separated soul?” *Studia Theologica* 6, č. 4 (2008): 249–253.

a svojich súčasníkov toto zloženie ako zloženie zo štyroch základných prvkov, ktorými sú oheň, voda, zem, vzduch. Pri telesách zložených z týchto elementov formy týchto elementov zostanú iba virtuálne, svojou silou.³⁴ Tieto elementy sú zložené v materiálnom bytí skrze zmiešanú formu (*forma mixtionis*). Táto forma je akcidentálnou formou a táto zaniká pri smrti človeka so zánikom jeho tela a spolu s ňou zanikajú aj vegetatívna a senzitívna duša.³⁵ Zánik zmiešanej formy však neprekáča vzkrieseniu.³⁶ Pri vzkriesení je obnovená, ale nemusí byť numericky identická s pôvodnou zmiešanou formou v pozemskom živote. Pre numerickú identitu vzkrieseného človeka s pozemským je totiž potrebná iba numerická identita jeho substanciálnej formy a matérie.

Ako však chápať numerickú identitu matérie? O akú materiu ide? Nie je to prvá matéria, ale označená matéria (*materia signata*). Tomáš Akvinský rozlišuje tri druhy matérie: prvú materiu, materiu s ukončenými dimenziami a materiu s neukončenými dimenziami.³⁷ Prvá matéria (*materia prima*) je podklad čiže princíp substanciálnej zmeny, teda to, čo zostáva, keď sa mení substancia, pri zmene substanciálnej formy, a to v poriadku prirodzenosti alebo času.³⁸ Je to metafyzický pojem, lebo

³⁴ „Et ideo dicendum est, secundum philosophum in I *de Generat.*, quod formae elementorum manent in mixto non actu, sed virtute. Manent enim qualitates propriae elementorum, licet remissae, in quibus est virtus formarum elementarium.“ *STh* I, q. 76, a. 4, ad 4. Porov. Eleonore STUMP, *Aquinas*, London – New York: Routledge, 2003, s. 39–40; Christopher M. BROWN, *Aquinas and the Ship of Theseus: Solving Puzzles about Material Objects*, London – New York: Continuum, 2005, s. 68–70, 94–98.

³⁵ „... forma mixtionis, quae est forma resultans ex qualitatibus simplicibus ad medium venientibus, non est substantialis forma corporis mixti, sed est accidens proprium, et dispositio per quam materia fit necessaria ad formam. Corpus autem humanum praeter hanc formam mixtionis non habet aliam formam substantialem nisi animam rationalem...“ *Sent.* I. 4, d. 44, q. 1, a. 1, qc. 1, ad 4.

³⁶ „Alio modo dicitur forma mixti qualitas quaedam composita et temperata ex mixtione simplicium qualitatuum, quae ita se habet ad formam substantialem corporis mixti sicut se habet qualitas simplex ad formam substantialem corporis simplicis. Unde etsi forma mixtionis sic dicta in nihilum cedat, non praeiudicat unitati corporis resurgentis.“ *SCG*, I. 4, cap. 81.

³⁷ Porov. Jeffrey E. BROUWER, „Matter, Form, and Individuation,“ in *The Oxford Handbook of Aquinas*, ed. Brian Davies – Eleonore Stump, Oxford, Oxford University Press, 2012, s. 85–103; John F. WIPPEL, „Prime Matter and Substantial Form,“ in *The Metaphysical Thought of Thomas Aquinas: From Finite Being to Uncreate Being*, Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 2000, s. 295–375.

³⁸ „... materia prima et formae materiales non sunt in genere substantiae sicut species, sed solum sicut principia.“ *Sent.* I. 2, d. 3, q. 1, a. 6, c. „Respondeo dicendum, quod materia prima dicitur dupliciter: vel ita quod primum importet ordinem naturae; vel

je použitý na metafyzické vysvetlenie substanciálnej zmeny. Matéria s ukončenými dimenziami (*dimensiones terminatae*) je matéria v konkrétnej materiálnej substancii.³⁹ Túto označuje Tomáš Akvinský aj ako označenú matériu (*materia signata*),⁴⁰ čo znamená, že je označená presnými rozmermi. Určitá kvantita je prvá dispozícia označenej matérie.⁴¹ Na inom mieste ju Tomáš Akvinský označuje aj ako *materia individualis*, kde ju skúma z epistemologického hľadiska, totiž pri skúmaní toho, ako človek poznáva.⁴² Matéria s neukončenými dimenziami (*dimensiones interminatae*) je chápaná rozumom ešte pred spojením s formou.⁴³ Označuje ju aj ako neoznačenú matériu (*materia designata* alebo ako *materia non signata*).⁴⁴ Je teda chápaná všeobecne, ako všeobecnina, ešte nie v konkrétnom indivíduu, ale referuje ku konkrétnemu indivíduu. Je teda menej všeobecná ako prvá matéria. „Je jednoducho abstraktným pojmom,

ita quod importet ordinem temporis. Secundum quod importat ordinem naturae, materia prima est illud in quo ultimo stat resolutio corporum naturalium, quod oportet esse absque omni forma: ... Alio modo dicitur materia prima secundum quod primum importat ordinem temporis: illud scilicet quod duratione praecessit ordinatam dispositionem partium mundi, qualis nunc cernitur, secundum eos qui ponunt mundum non semper fuisse, nec a principio creationis omnia distincta fore: et sic accipiendo primam materiam, oportuit eam habere aliquam formam.“ *Sent.* I. 2, d. 12, q. 1, a. 4, c.
³⁹ „... ipsae dimensiones terminatae, quae fundantur in subiecto iam completo, individuantur quodammodo ex materia individuata per dimensiones interminatas praeintellectas in materia.“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *In librum Boethii De Trinitate*, in *Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita*, Tomus L, Romae: Commissio Leonina; Paris: Éditions Du Cerf, 1992, vol. 4, pars 2, q. 4, a. 2, ad 3.

⁴⁰ „... habitudo ad formam non facit cognoscere materiam nisi cognitione universali; sic autem considerata materia non est individuationis principium, sed secundum quod consideratur materia in singulari quae est materia signata sub determinatis dimensionibus existens...“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Quaestiones disputatae De Veritate*, in *Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita*, Tomus XXII, Romae: Ad Sanctae Sabinae, 1970–1973, q. 10, a. 5, c. (*De veritate*)

⁴¹ „... prima dispositio materiae est quantitas dimensioniva...“ *STh* III, q. 77, a. 2, c.

⁴² „Cognoscere vero id quod est in materia individuali, non prout est in tali materia, est abstrahere formam a materia individuali, quam repraesentant phantasmata.“ *STh* I, q. 85, a. 1, c.

⁴³ „... forma substantialis materialis aliquo modo habet ordinem ad dimensiones, cum dimensiones interminatae praeintelligantur in materia ante formam substantialem...“ *Sent.* I. 4, d. 12, q. 1, a. 3, qc. 1, ad 3. K *materii interminatae* porov. Efrém David JINDRÁČEK, „Princip individuae v Tomášově traktátě De ente et essentia,“ in *Studia theologica* 3, č. 2 (2001): 29.

⁴⁴ „In diffinitione autem hominis ponitur materia non signata...“ *De ente*, cap. 2; „... essentie rerum compositorum ex eo quod recipiuntur in materia designata multiplicantur secundum divisionem eius ...“ *De ente*, cap. 4.

ktorý nemôže konštituovať partikulárnu esenciu individuálnej veci ako entity, ani nemôže byť predikovaný individuálnej veci alebo jednotlivému človeku.⁴⁵ Túto neoznačenú matériu nazýva aj ako všeobecnú matériu (*materia communis*) na rozdiel od označenej matérie, ktorú nazýva aj ako individuálnu matériu (*materia individualis*).⁴⁶ Označenú matériu neuskutočňuje forma, ale Boh, ktorý je poslednou účinnou príčinou existujúcich vecí.⁴⁷ Veci jestvujú vďaka účasti na Božom bytí skrze svoju formu.⁴⁸ To je názor Tomáša Akvinského ovplyvnený Platónovou náukou o participácii vecí na ideách. Tomáš Akvinský používa na určenie princípu individuácie matériu, uvažovanú pod ukončenými rozmermi (*dimensionis terminatae*),⁴⁹ na iných miestach je matériu, ako je uvažovaná pod neukončenými rozmermi (*dimensionis interminatae*).⁵⁰ Okrem toho Tomáš Akvinský prináša rozdelenie matérie na zmyslovú (*materia sensibilis*) a inteligibilnú (*materia intelligibilis*) a každú z nich člení na všeobecnú alebo individuálnu. Toto označenie prináša zase z iného hľadiska, zo stupňa abstrakcie. Pri zmyslovej materii môžeme vnímať zmyslové kvality, ako teplo, chlad, tvrdosť, mäkkosť. Pri inteligibilnej materii vnímame len kvantitu, teda počet.⁵¹

⁴⁵ Dezhi DUAN – Dunhua ZHAO, „On Thomas Aquinas’ doctrine of *materia signata*,“ *Frontiers of Philosophy in China* 4, č. 4 (2009): 556.

⁴⁶ „Et ideo aliter dicendum est, quod materia est duplex, scilicet communis, et signata vel individualis: communis quidem, ut caro et os; individualis autem, ut haec carnes et haec ossa.“ *STh* I, q. 85, a. 1, ad 2.

⁴⁷ „Deus autem est primum agens, cum sit prima causa efficiens...“ *STh* I, q. 3, a. 2, c.

⁴⁸ „... omnis forma est quaedam participatio similitudinis divini esse, quod est actus purus: unumquodque enim in tantum est actu in quantum habet formam.“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Commentaria in octo libros Physicorum Aristotelis* (= *In Physic.*), in *Opera omnia iussu impensaue Leonis XIII P. M. edita*, Tomus II, Romae: Ex Typographia Polyglotta S. C. Propaganda De Fide, 1884, lib. 1, lectio 5, Nr. 7.

⁴⁹ „... unde cum principium individuationis sit materia aliquo modo sub dimensionibus terminatas considerata...“ *Sent.* I. 3, d. 1, q. 2, a. 5, ad 1.

⁵⁰ „Sed impossibile est in materia intelligere diversas partes, nisi praeintelligantur in materia quantitas dimensiva a minus interminata, per quam dividatur, ut dicit Commentator in libro de substantia orbis, et in 1 Physic.“ *Sent.* I. 2, d. 3, q. 1, a. 4. Porov. Svoboda, „Princip individuace materiálních jsoacen v díle Tomáše Akvinského,“ s. 21–37.

⁵¹ „Intellectus igitur abstrahit speciem rei naturalis a materia sensibili individuali, non autem a materia sensibili communi. ... Sed species hominis non potest abstrahi per intellectum a carnibus et ossibus. Species autem mathematicae possunt abstrahi per intellectum a materia sensibili non solum individuali, sed etiam communi; non tamen a materia intelligibili communi, sed solum individuali. Materia enim sensibilis dicitur materia corporalis secundum quod subiacet qualitatibus sensibilibus, scilicet calido

Tomáš Akvinský sa zaoberá aj otázkou, čo sa stane s telom, ktoré zjedie kanibali, po smrti kanibala. Podľa Tomáša Akvinského bude vzkriesené u toho, u ktorého ako prvého bola prvá dokonalá racionálna duša.⁵² Na inom mieste hovorí, že prípadne tomu, ktorého telo sa vyvíjalo zo semena. Všeobecne to Tomáš Akvinský formuluje slovami, že prípadne tomu, komu najviac prispieva k jeho dokonalosti. To, čo bude chýbať, Boh doplní.⁵³ Napríklad ak niekomu amputovali niektorú nohu, ruku či viac končatín, pri vzkriesení to Boh doplní.

2.2 Je oddelená duša osobou?

Ďalším problémom je to, či podľa Tomáša Akvinského oddelená duša jestvuje alebo nejestvuje ako ľudská osoba. Jeho texty nedávajú na prvý pohľad jednoznačnú odpoveď. Názory na túto tému môžeme zadeliť do dvoch táborov. Prívrženci názoru porušenia (*corruptionists*) zastávajú názor, že ľudská osoba podľa Tomáša Akvinského smrťou zanikne.⁵⁴

et frigido, duro et molli, et huiusmodi. Materia vero intelligibilis dicitur substantia secundum quod subiacet quantitati.“ *STh* I, q. 85, a. 1, ad 2.

⁵² „Caro igitur comesta resurget in eo in quo primo fuit anima rationali perfecta.“ *SCG*, I, 4, cap. 81, Nr. 13.

⁵³ „Hoc enim in resurrectione servabitur: quod si aliquid materialiter fuit in pluribus hominibus, resurget in eo ad cuius perfectionem magis pertinebat. Unde si fuit in uno ut radicale semen ex quo est generatus, in alio vero sicut superveniens nutrimentum, resurget in eo qui est generatus ex hoc sicut ex semine.“ *SCG*, I, 4, cap. 81, Nr. 13. Porov. Caroline Walker Bynum, „Material Continuity, Personal Survival, and the Resurrection of the Body: A Scholastic Discussion in Its Medieval and Modern Contexts,“ *History of Religions* 30, č. 1 (1990): 56–57.

⁵⁴ Najvýznamnejším zástancom tohto názoru je Patrick Toner. Porov. Patrick Toner, „Personhood and Death in St. Thomas Aquinas,“ *History of Philosophy Quarterly* 26, č. 2 (2009): 121–138; Toner, „St. Thomas Aquinas on Death and Separated Soul,“ s. 587–599. Medzi ďalších významných predstaviteľov tohto smeru patria: Kluxen, „Anima separata und Personensein bei Thomas von Aquin,“ s. 96–116; Brian Davies, *The Thought of Thomas Aquinas*, Oxford: Clarendon Press, 1992, s. 215–220; Anthony Kenny, *Aquinas on Mind*, London: Routledge, 1993, s. 138; Leo Elders, *The Philosophy of Nature of St. Thomas Aquinas*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 1997, s. 274–284; John Haldane, „The Examined Death and the Hope of the Future,“ *Proceedings of the American Catholic Philosophical Association* 74 (2000): 245–257; Pasnau, *Thomas Aquinas on Human Nature*, s. 380–393; Finnis, „The Thing I am: Personal Identity in Aquinas and Shakespeare,“ s. 250–282; Martin, „Is There Identity of Person Between a Human Being and a Separated Soul?,“ s. 249–253; Patrick Lee – Robert P. George, *Body–Self Dualism in Contemporary Ethics and Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 66–81; Turner C.

Zástancovia názoru prežívania (*survivalists*) prijímajú názor, že ľudská osoba prežije aj v stave oddelenej duše.⁵⁵ Ak by bol lepšie zdôvodnený názor porušenia, tak by problém PrIO bol zúžený len na pozemský život, pretože smrťou by ľudská osoba zanikla. Tak by nastala prerušená existencia ľudskej osoby, ak by táto osoba bola obnovená pri vzkriesení. Potom by bolo ale mohlo byť problémom zastávať názor, že vzkriesená ľudská osoba je identická so zaniknutou ľudskou osobou.⁵⁶ Christophern M. Brown to vyjadruje precízne, keď najprv formuluje tézu prerušenej existencie (Intermittent Existence Thesis – IE):

NEVITT, „Survivalism, Corruptionism, and Intermittent Existence in Aquinas,” *History of Philosophy Quarterly* 31, č. 1 (2014): 1–19; Gyula KLIMA, „The Problem of ‘Gappy Existence’ in Aquinas’ Metaphysics and Theology,” in *The Metaphysics of Personal Identity*, ed. Gyula Klima – Alexander W. Hall – Stephen Ogden, Cambridge: Cambridge Scholars Press, 2016, s. 119–134; Turner. C. NEVITT, „Annihilation, Re-Creation, and Intermittent Existence in Thomas Aquinas,” in *The Metaphysics of Personal Identity*, ed. Gyula Klima – Alexander W. Hall – Stephen Ogden, Cambridge: Cambridge Scholars Press, 2016, s. 101–118. Osobitné riešenie zastáva Mark K. Spencer. Tomáš Akvinský podľa neho zastával názor porušenia, ale v tomizme možno zastávať aj názor prežívania, ako ho aj sám Spencer zastáva. Porov. Mark K. SPENCER, „The Personhood of the Separated Soul,” in *Nova et vetera* 12, č. 3 (2014): 863–912.

⁵⁵ Najvýplvnejšou predstaviteľkou tohto smeru je Eleonora Stumpová. Porov. STUMP, „Non-Cartesian Substance Dualism and Materialism Without Reductionism,” s. 505–531; STUMP, *Aquinas*, s. 51–54; STUMP, „Resurrection, Reassembly, and Reconstitution: Aquinas on the Soul,” s. 153–174. Eleonore STUMP, „Resurrection and the Separated Soul,” in *The Oxford Handbook of Aquinas*, ed. Brian Davies – Eleonore Stump, Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 458–466. Medzi ďalších významných predstaviteľov tohto smeru patria: SCHULZE, *Leibhaft und unsterblich: Zur Schau der Seele in der Anthropologie und Theologie des Hl. Thomas von Aquin*, s. 160–167; J. P. MORELAND – Scott RAE, *Body and Soul*, Downer’s Grow, IL: Intervarsity Press, 2000, s. 201; EBERL, „The Metaphysics of Resurrection: Issues of Identity in Aquinas,” s. 215–230; BROWN, *Aquinas and the Ship of Theseus*; David ODERBERG, „Hylemorphic Dualism,” in *Personal Identity*, ed. Ellen Frankel Paul – Fred D. Miller, Jr. – Jeffrey Paul, Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 70–99; David B. HERSHENOV, Rose KOCH-HERSHENOV, „Personal Identity and Purgatory,” *Religious Studies* 42 (2006): 439–451; David ODERBERG, *Real Essentialism*, Abingdon: Routledge, 2007, s. 255–259; Christopher M. BROWN, „Souls, Ships, and Substances,” *American Catholic Philosophical Quarterly* 81 (2007): 655–668; David B. HERSHENOV, „A Hylomorphic Account of Thought Experiments Concerning Personal Identity,” *American Catholic Philosophical Quarterly* 82 (2008): 481–502; David ODERBERG, „Survivalism, Corruptionism, and Mereology,” *European Journal of Philosophy of Religion* 4, č. 4 (2012): 1–26; Christopher M. BROWN, „Some Advantages for a Thomistic Solution to the Problem of Personal Identity beyond Death,” in *Paradise Understood. New Philosophical Essays about Heaven*, ed. Ryan Byerly – Eric Silverman, Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 228–262.

⁵⁶ Porov. BROWN, *Aquinas and the Ship of Theseus*, s. 120–124.

(IE) Je možné, že x existuje v čase t , x prestane existovať v čase $t + 1$, y začne existovať v čase $t + 2$, a y je numericky identické s x .⁵⁷

Christopher M. Brown potom z viacerých textov Tomáša Akvinského sa snaží zdôvodniť, že IE nie je možná. Proti nemu tvrdí Tuner C. Nevitt, že IE je možná. Vyvracia námietky Browna proti možnosti IE.⁵⁸ Okrem toho sa odvoláva aj na ďalší text Tomáša Akvinského, ktorý pripúšťa možnosť IE. V ňom Tomáš Akvinský pripúšťa možnosť, že Boh dokáže anihilovať také veci, u ktorých kontinuálne trvanie nepatrí k ich esencii. Pri takých entitách, u ktorých kontinuálne trvanie patrí k ich esencii, ako pri pohybe a čase, to nedokáže, lebo je to metafyzicky nemožné.⁵⁹ Nevitt pri rozlišovaní toho, kedy je esencia veci spojená s kontinuálnym trvaním a kedy nie, si pomáha iným textom Tomáša Akvinského. V Komentári k piatej knihe Aristotelovej *Fyziky* Tomáš Akvinský tvrdí, že v niektorých veciach je substancia celá v každom momente svojej existencie, ale v niektorých nie je prítomná v určitom okamihu celá, ako to, čo je spojené s pohybom a časom.⁶⁰ Nevitt udáva príklady: ak si všimnem nejaký svoj časový okamih, som tam celý. Ak si všimnem zdvíhanie a klesanie svojej ruky v určitom časovom okamihu zdvihu,

⁵⁷ BROWN, *Aquinas and the Ship of Theseus*, s. 122.

⁵⁸ POROV. NEVITT, „Survivalism, Corruptionism, and Intermittent Existence in Aquinas,“ s. 1–19.

⁵⁹ „Dicendum, quod in his quae in nihilum redigi possunt, est quaedam differentia attendenda. Quaedam enim sunt quorum unitas in sui ratione habet durationis continuitatem, sicut patet in motu et tempore; et ideo interruptio talium indirecte contrariatur unitati eorum secundum numerum. Ea vero quae contradictionem implicant, non continentur sub numero Deo possibilem, quia deficiunt a ratione entis: et ideo, si huiusmodi in nihilum redigantur, Deus ea non potest eadem numero reparare. Hoc enim esset facere contradictoria simul esse vera; puta si motus interruptus esset unus. Alia vero sunt quorum unitas non habet in sui ratione continuitatem durationis, sicut unitas rerum permanentium, nisi per accidens, in quantum eorum esse subiectum est motui: sic enim et mensurantur huiusmodi tempore, et eorum esse est unum et continuum, secundum unitatem et continuitatem temporis. Et quia natura agens non potest ista producere sine motu, inde est quod naturale agens non potest huiusmodi reparare eadem numero, si in nihilum redacta fuerint, vel si fuerint secundum substantiam corrupta. Sed Deus potest reparare huiusmodi et sine motu, quia in eius potestate est quod producat effectus sine causis mediis; et ideo potest eadem numero reparare, etiamsi in nihilum elapsa fuerint.“ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Quaestiones de quolibet. Quodlibet (= Quodlib.)*, in *Opera omnia jussu Leonis XIII P. M. edita*, Tomus XXV,2, Roma: Commissio Leonina; Paris: Éditions Du Cerf, 1996, IV, q. 3, a. 2, c.

⁶⁰ „Tertio requiritur ad continuitatem motus et unitatem, quod sit *unus tempore*, ad hoc quod non interveniat aliqua immobilitas vel quies.“ *In Physic.*, I. V, lectio 7, Nr. 4.

nie je tam celý pohyb zdvihu a poklesu ruky. Ak v jednom okamihu som zachytený celý, kontinuita v trvaní nepatrí esenciálne k mojej jednote. Z toho potom Nevitt analogicky vyvodzuje, že Boh ma môže anihilovať a znovuvzkriesiť numericky toho istého.⁶¹ Táto argumentácia vyzerá byť rozumná a presvedčivá. Ale Nevitt tým celým dokazuje iba možnosť anihilácie a znovustvorenia pri zachovaní numerickej identity ľudskej osoby. Avšak iné texty Tomáša Akvinského jasne hovoria, že po smrti bude jestvovať oddelená duša.⁶² Nespomína tam teda anihiláciu. To znamená, že možnosť anihilácie a stvorenia pri ľudskej osobe zostáva iba možnosťou, ktorá preukazuje Božiu všemohúcnosť. To pripúšťa aj Nevitt, keď jeho riešenie je také, že podľa Tomáša Akvinského Boh nespôsobí anihiláciu a stvorenie, ani pri smrti človeka, ale osoba pri oddelenej duši jestvuje do vzkriesenia tela iba potenciálne.⁶³ Tomáš Akvinský totiž rozlišuje absolútnu (*potentia Dei absoluta*) a usporiadanú Božiu moc (*potentia Dei ordinata*). Boh by na základe absolútnej moci mohol aj anihilovať veci, ale na základe usporiadanej to neurobí, lebo to nie je v súlade s Božou múdrosťou, ako ju oznamuje Sväté písmo podľa knihy Múdrosti, že Boh stvoril všetko pre bytie (Mdr 1, 14).⁶⁴

Poukazy na iné texty Tomáša Akvinského preukazujú možnosť tomistického názoru prežívania ľudskej osoby po smrti človeka. Tomáš Akvinský totiž prijíma Boethiovu definíciu osoby ako individuálnej substancii racionálnej prirodzenosti. Aj keď potom hovorí, že táto definícia neprináleží oddelenej duši, lebo nie je prvá substancia,⁶⁵ zrejme má tým

⁶¹ Porov. NEVITT, „Survivalism, Corruptionism, and Intermitted Existence in Aquinas,“ s. 1–19.

⁶² „... anima rationalis, quae est hominis forma, manet post mortem...“ SCG, I, 4, cap. 81, Nr. 6.

⁶³ Porov. NEVITT, „Survivalism, Corruptionism, and Intermitted Existence in Aquinas,“ s. 1–19.

⁶⁴ „... de potentia Dei dupliciter loqui possumus: uno modo absolute, considerando eius potentiam; alio modo, considerando ipsam in ordine ad sapientiam vel praescientiam suam. Loquendo ergo absolute de Dei potentia, sic Deus potest universam creaturam redigere in nihilum. ... Si vero loquamur de potentia Dei in ordine ad eius sapientiam et praescientiam, sic non potest fieri quod res in nihilum redigatur, quia non habet hoc divina sapientia: creavit enim (Deus), ut essent omnia, ut dicitur Sap., I, 14, non ut in nihilum cederent.“ *Quodlib.*, IV, q. 3, a. 1, c.

⁶⁵ „Et ideo etiam inter ceteras substantias quoddam speciale nomen habent singularia rationalis naturae. Et hoc nomen est *persona*. Et ideo in praedicta definitione personae ponitur *substantia individua*, inquantum significat singulare in genere substantiae, additur autem *rationalis naturae*, inquantum significat singulare in rationalibus substantiis.“ *STh* I, q. 29, a. 1, c. „... anima est pars humanae speciei, et ideo, licet sit separata,

na mysli, že je iba časťou úplnej osoby. Je teda neúplnou substanciou. Je iba časťou racionálnej prirodzenosti.⁶⁶ Preukazuje však črty osoby: Dokáže spoznávať najmä prijímaním od iných duchovných bytostí, a vykonávať akty vôle.⁶⁷ V oddelenej duši ostanú také jej schopnosti, ktoré na svoju činnosť nepotrebujú telo.⁶⁸ V oddelenej duši zostane intelektívna potencia, činný aj možný rozum.⁶⁹ Tak v nej zostane aj intelektuálna pamäť, ktorá odhliada od času.⁷⁰ V oddelenej duši ostanú aj species intelligibiles, ktoré ale ona už používa bez fantasmát.⁷¹ V oddelenej duši

quia tamen retinet naturam unibilitatis, non potest dici substantia individua quae est hypostasis vel substantia prima; sicut nec manus, nec quaecumque alia partium hominis. Et sic non competit ei neque definitio personae, neque nomen." *STh* I, q. 29, a. 1, ad 5. Tomáš Akvinský používa päť definícií osoby, z ktorých Boethiova je iba jedna. Ale keďže ich chápe ekvivalentne, budem si tu všímať iba Boethiovu definíciu osoby. Porov. *Sent.* I. 1, d. 23, q. 1, a. 1–3, d. 25, q. 1, a. 1, ad 6, ad 8; *STh* I, q. 29, a. 3, ad 4; SPENCER, „The Personhood of the Separated Soul," s. 886–887.

⁶⁶ „... anima separata est pars rationalis naturae, scilicet humanae, et non tota natura rationalis humana, et ideo non est persona." *De potentia*, q. 9, a. 2, ad 14.

⁶⁷ „... anima separata intuendo directe essentiam suam cognoscet substantias separatas secundum influentiam receptam ab eis vel a superiori causa, scilicet Deo. Non tamen ita perfecte cognoscet substantias separatas naturali cognitione, sicut ipsae cognoscunt se invicem; eo quod anima est infima inter eas, et infimo modo recipit intelligibilis luminis emanationem." *De anima*, a. 17, c; „... anima separata quaedam singularia cognoscat, non tamen omnia. Cognoscit autem singularia quaedam, quorum prius cognitionem accepit dum corpori esset unita; aliter enim non recordaretur eorum quae gessit in vita, et sic periret ab anima separata conscientiae vermis. Cognoscit etiam quaedam singularia quorum cognitionem accepit post separationem a corpore" *De anima*, a. 20, c. „Cum vero voluntas sit potentia non utens organo, sicut nec intellectus, palam est huiusmodi, secundum quod sunt actus voluntatis, in anima separata remanere." *SCG*, I. 2, cap. 80.

⁶⁸ „oportet illas potentias quae in suis actibus non utuntur organo corporali, remanere in anima separata;" *Sent.*, I. 4, d. 44, q. 3, a. 3, qc. 1, c.

⁶⁹ „... in anima separata remanebit potentia intellectiva et intellectus agens et possibilis; huiusmodi enim potentiae non causantur in anima ex corpore..." *De veritate*, q. 19, a. 1, ad 6.

⁷⁰ „Alio modo, accipitur memoria prout est pars imaginationis ad intellectivam partem pertinens, secundum scilicet quod ab omni differentia temporis abstractum, cum non sit tantum praeteritorum, sed etiam praesentium et futurorum, ut Augustinus dicit; et secundum hanc memoriam anima separata memorabitur." *Sent.* I. 4, d. 44, q. 3, a. 3, qc. 2, ad 4.

⁷¹ „Ad primum ergo dicendum, quod quamvis species intelligibiles, per se loquendo, sint ejusdem rationis dum sunt in anima conjuncta corpori, et cum sunt in anima separata; tamen per accidens sunt rationis diversae, inquantum anima in qua sunt, diversimode se habet in conjunctione ad materiam, vel separatione ab ea; et ideo per species illas anima conjuncta non intelligit nisi convertendo se ad phantasmata; sed cum fuerit separata, intelliget per eas etiam sine tali conversione." *Sent.* I. 4, d. 50, q. 1, a. 2, ad 1.

zostáva aj duchovná radosť alebo smútok, ako aj u anjelov.⁷² V oddelenej duši teda zostanú zmyslové duchovné potencie, ktoré pôsobia dovnútra.⁷³ Zmyslové potencie v nej zostanú ako v koreni, čo znamená, že keď sa znova spojí s telom, tak sa môžu uskutočňovať.⁷⁴ Samotná radosť alebo bázeň u nej nezostane, iba akty vôle im podobné.⁷⁵ V oddelenej duši zostane aj nádej ako habitus alebo akt vôle.⁷⁶ Oddelená duša nedokáže hýbať prirodzene telá, iba ak na základe Božej moci.⁷⁷ Aj svätí, ktorí sú v nebi, sa dokážu modliť, hoci ešte nemajú vzkriesené telo,⁷⁸ čiže ide o oddelené duše. Takisto sa mŕtvi môžu zjaviť aj živým ľuďom, čo sa deje na základe Božej moci alebo o pomoci anjelov, dobrých či zlých.⁷⁹ Títo zjavujúci sa mŕtvi sú takisto oddelené duše.

Takisto v odpovedi na námietku, že sa máme vlastne modliť k duši sv. Petra a nie k sv. Petrovi,⁸⁰ Tomáš Akvinský hovorí, že svätých vzýva-

⁷² „Ad quintum dicendum quod tristitia et gaudium sunt in anima separata, non secundum appetitum sensitivum, sed secundum appetitum intellectivum; sicut etiam in angelis.“ *STh* I, q. 77, a. 8, ad 5.

⁷³ „Dicunt etiam quod sunt duplices potentiae sensitivae. Quaedam quae sunt in ipsa anima principium interiorum actuum; et istae manent in anima separata, corpore destructo cum suis actibus.“ *De anima*, a. 19, c.

⁷⁴ „... potentiae sensitivae manent in anima separata solum sicut in radice“ *De anima*, q. 19, c. „... huiusmodi potentiae dicuntur in anima separata remanere ut in radice, non quia sint actu in ipsa, sed quia anima separata est talis virtutis, ut si uniat corpori iterum potest causare has potentias in corpore; sicut et vitam.“ *De anima*, q. 19, ad 2.

⁷⁵ „... gaudium et timor, quae sunt passionibus, non remanent in anima separata, cum corporali immutatione peragantur; sed remanent actus voluntatis similes illis passionibus.“ *De veritate*, q. 25, a. 3, ad 7.

⁷⁶ „... spes quae in anima separata manet, non est passio, sed vel habitus vel voluntatis actus...“ *De veritate*, q. 26, a. 3, ad 14.

⁷⁷ „Manifestum est autem quod ab anima separata nullum corpus vivificatur. Unde nullum corpus obedit ei ad motum localem, quantum est ex virtute suae naturae: supra quam potest aliquid ei conferri virtute divina.“ *STh* I, q. 117, a. 4, c.

⁷⁸ „... qui sunt in patria, cum sint beati, nihil deest nisi gloria corporis, pro qua orant.“ *STh* II–II, q. 83, a. 11, ad 1.

⁷⁹ „... mortui viventibus apparent qualitercumque, vel contingit per specialem Dei dispensationem, ut animae mortuorum rebus viventium intersint: et est inter divina miracula computandum. Vel huiusmodi apparitiones fiunt per operationes angelorum bonorum vel malorum, etiam ignorantibus mortuis: sicut etiam vivi ignorantes aliis viventibus apparent in somnis, ut Augustinus dicit in libro praedicto.“ *STh* I, q. 89, a. 8, ad 2.

⁸⁰ „Praeterea, anima Petri non est Petrus. Si ergo animae sanctorum pro nobis orarent quandiu sunt a corpore separatae, non deberemus interpellare sanctum Petrum ad orandum pro nobis, sed animam eius. Cuius contrarium Ecclesia facit. Non ergo sancti, ad minus ante resurrectionem, pro nobis orant.“ *STh* II–II, q. 83, a. 11, arg. 5.

me na základe ich pozemského života a viery vo vzkriesenie mŕtvych, kedy dostanú aj telo.⁸¹ Nehovorí teda výslovne, že sv. Peter bez vzkrieseného tela nie je osobou a že sa nemáme k nemu modliť. Keď sa máme modliť k duši sv. Petra, to znamená, že aj jeho oddelená duša je schopná vnímať naše modlitby a prednášať ich Bohu, komunikovať s nami aj s Bohom. Tieto činnosti zahrňujú poznanie aj vôľu a sú výsostne prejavmi činnosti osôb. Určitú schopnosť myslieť má teda ľudská osoba aj oddelená duša, ktorá predtým počas pozemského života bola zjednotená s telom. V oboch ide o jeden a ten istý identický princíp myslenia, čo umožňuje v myslení Tomáša Akvinského vyhnúť sa námietke nazwanej „príliš veľa mysliteľov“ (*too many thinkers*), ktorú niektorí postulujú na myslenie ľudskej osoby a jej oddelenej duše.⁸²

Oddelená duša nie je osobou v zmysle úplnej osoby, lebo k úplnej osobe ako k jej prirodzenosti patrí aj telo. V samotnej Boethiovej definícii osoby sa spomína len individuálna substancia racionálnej prirodzenosti. Výslovne sa teda v nej nespomína úplná prirodzenosť druhu. Tomáš Akvinský ju chápe zrejme v zmysle úplnej prirodzenosti druhu, ako o tom svedčia citáty spomínané v tomto texte (*Sent.* 1, l. 3, d. 5, q. 3, a. 2, c; *De potentia*, q. 9, a. 2, ad 14; *STh* I, q. 29, a. 1, ad 5; *STh* I, q. 76, a. 4, ad 2). Na jednom mieste výslovne tvrdí, že osoba označuje úplnú substanciu, čo však chápe o Bohu.⁸³ Keď pri vzkriesení mŕtvych dostanú oddelené duše nové oslávené telo, tak budú osobami v plnom zmysle slova. Keďže numerickú identitu osoby zabezpečujú numerická identita jej metafyzických princípov matérie a formy, tie sú prítomné stále v ľudskej osobe v úplnom alebo v neúplnom zmysle, čiže počas pozemského života, v stave oddelenej duše aj po vzkriesení tela. Individuácia oddelenej duše závisí od jej spojenia s určitým telom počas pozemského života, na ktoré je zameraná aj po oddelení sa od neho.⁸⁴ Princíp individuácie osoby

⁸¹ „Ad quintum dicendum quod quia sancti viventes meruerunt ut pro nobis orarent, ideo eos invocamus nominibus quibus hic vocabantur, quibus etiam nobis magis innotescunt. Et iterum propter fidem resurrectionis insinuandam, sicut legitur *Exod.* III: *Ego sum Deus Abraham*, etc.“ *STh* II-II, q. 83, a. 11, ad 5.

⁸² Porov. Patrick TONER, „St. Thomas Aquinas on the Problem of Too Many Thinkers,“ in *The Modern Schoolman* 89, č. 3-4 (2012): 209-222.

⁸³ „Unde quavis nomen personae sit impositum a dicta repraesentatione, tamen est impositum ad significandum substantiam completam, in natura intellectualis subsistente: et hoc Deo convenit...“ *Sent.* lib. I, d. 23, q. 1, a. 2, ad 1.

⁸⁴ „Et licet individuatio eius ex corpore occasionaliter dependeat quantum ad sui inchoationem, quia non acquiritur sibi esse individuum nisi in corpore, cuius est actus: non tamen oportet ut subtracto corpore individuatio pereat, quia cum habeat esse absolu-

a princíp identity osoby nie je to isté: Princíp individuácie osoby určuje, čo zabezpečuje individuálnosť osoby, a princíp identity osoby určuje, čo zabezpečuje identitu osoby. Princíp individuácie osoby však pomáha určiť aj princíp identity osoby. Ľudská osoba totiž začína jestvovať ako spojenie určitej matérie s určitou formou. Tou formou je pri človeku racionálna duša. Určitá forma formuje určitú konkrétnu materiu. Numeric-ká identita osoby je zabezpečená cez identitu určitej konkrétnej matérie a konkrétnej formy. Zameranie na spojenie s konkrétnou materiou ostáva aj oddelenej duši, a to jej umožňuje spojenie s numericky identickou materiou v oslávenom tele.

ZÁVER

V náuke Tomáša Akvinského osoba vzkrieseného človeka v novom oslávenom tele je identická s osobou pozemského človeka na základe identity princípov identity ľudskej osoby, formy zameranej na spojenie s určitou materiou, čo je umožnené aktom bytia. Pritom ale chýba kontinuita v jestvovaní osoby počas pozemského života, v osude oddelenej duše a vzkriesenej ľudskej osoby s novým osláveným telom. Samotného Tomáša Akvinského možno zaradiť skôr do tábora zástancov porušenia, lebo osoba má v stave oddelenej duše prerušenú existenciu. Ale ak by sa osoba chápala nie v zmysle úplnej substancie, ale len v minimálnom zmysle boethiovskej definície osoby, tak v takom prípade by sa dalo aj pri oddelenej duši hovoriť o osobe, pretože oddelená duša dokáže spoznávať a mať vôľové rozhodnutia, aj keď len podľa schopností oddelenej duše.⁸⁵ Samotná boethiovska definícia osoby je teda otvorená na možnosť názoru prežívania osoby ako aj na možnosť názoru porušenia osoby. Závisí to od toho, v akom zmysle sa chápe ľudská osoba, či ako úplná alebo ako neúplná substancia v rámci svojej prirodzenosti.

tum ex quo acquisitum est sibi esse individuum ex hoc quod facta est forma huius corporis, illud esse semper remanet individuum." *De ente*, cap. V. Porov. JINDRÁČEK, „Princíp individuace v Tomášově traktátě *De ente et essentia*,“ s. 30–31.

⁸⁵ Tento názor zastáva aj SPENCER, „The Personhood of the Separated Soul,“ s. 863–912. Spencer si všíma aj náuku predstaviteľov druhej scholastiky ako aj nedávnych a súčasných tomistov, z ktorých viacerí (napr. Bernard Lonergan, Edita Steinová) zastávajú názor, že aj oddelenú dušu možno chápať ako osobu.

**Understanding Personal Identity Based on Contemporary Interpretation
of Aquinas's Teaching**

Keywords: Personal Identity; Aquinas; Principle of Personal Identity; Matter; Form; Corruptionism; Survivalism

Abstract: The article examines the understanding of personal identity based on a contemporary interpretation of Aquinas's teaching. The author surveys Aquinas' statements on this topic in several of his works. The author continues with an examination of the views of prominent authors on this issue and then pursues and develops a justification for his own solution. It is argued that according to Aquinas the principle of personal identity consists in the form that is directed towards a connection with a particular matter. Moreover, the author offers a suggestion as to how to position Aquinas' stance on the issue within the context of current debates on the topic. According to Aquinas, a resurrected person has his/her existence intermitted, since as a separated soul this person is not a person in a strict sense as an complete substance. This view makes Aquinas a corruptionist. However, in a weak sense as an incomplete substance, a separated soul could still be considered a human person – a view that is in fact held by some recent and contemporary Thomists.

Prof. Dr. phil. fac. theol. Peter Volek
Katedra filozofie
Filozofická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
Hrabovská 1B
034 01 Ružomberok
peter.volek@ku.sk